

Säntnyck ur

FÖRENINGEN

GAMLA HALMSTADS

ÅRSBOK

1999

ERIK SKÖLD SOM TECKNARE

213

Erik Skölds teckning från 2/1 1914, som visar badhuset vid Västra stranden
med sin långa brygga.

Salén Erik, Erik Sköld, i årsboken Halland 1965, s 141-144.

Katalog över Hallandspostens konstutställning (1919).

Laholms Teckningsmuseum, broschyr från 1990-talet utan tryckår.

Lennart Lundborg

LENNART LUNDBORG

är filit och har tidigare varit landsantikvarie och därefter länsantikvarie.

HALMSTADSLÄRJUNGAR I STOCKHOLM JUBILERAR

LÄRDOMSSKOLANS I STOCKHOLM KOLLEGIUM

ANNO 1999

Rektor: Bertil Delin, **lektor:** Lars Stelling, **adjunkt:** Gustaf von Segebaden, **kollega:** Anita Hallström f Håge, **vaktis:** Per-Hugo Holst, **extralärare:** Karin Bråkenhielm, f Erikson, Kurt Kindberg samt Gunilla Schyberg f Larsson, **censorer:** Olle Wennerholm och Karl-Einar Rasmusson, **ersättare:** Richard Modigh. **Eforus** är Gunnar Dahmén och skolans **inspektör** Inga Melin f Berntson.

FÖRENINGEN I SIN LINDA

Måhända gav bildandet av Föreningen Gamla Halmstad 1923 inspiration till en samling utflyttade halmstadslärlingar att upprätta en filial i huvudstaden. Helt otänkbart är det ju inte. På Karl den tolfte's dag, den 30 november 1925, samlades 18 män med rötter i Halmstad och dess läroverk på Hotell Kung Carl i Stockholm. En av de aderton var Fredrik Vetterlund, filosofie doktor, skald och författare. En annan var Kurt Tillman som troligen var initiativtagare till föreningen. Särskilt inbjuden gäst var förre lektorn vid Halmstads läroverk, Östen Hedlund.

Man samlades klockan sju om aftonen och efter en strunds diskussion konstaterades att intresset för en kamratsammanslutning var stort. En kommitté utsågs i vanlig ordning för att föra saken vidare. Bankdirektören Magnus Billings utsågs till sammankallande och så gick folket till en väntande supé.

Telegram skickades till "kvarvarande" lärare bland dem Felix Körling. Efter detta väl förtäta värv tagade man i samlad trupp till Brunkebergsgården, under befäl av Gustaf Berg, direktör vid Svensk Filmindustri.

Filmen som visades för de aderton var en bygdefilm om Halland och givetvis producerad av SF. Enligt protokollet hälsades den med ovationer. Efter visningen återvände lärlingarna till Kung Carl, där ett långbord var dukat. Festen fortsatte långt in på natten med tal, sång och, kan man förmoda, med skolminnen i massor.

Det första och viktigaste steget till Föreningen Halmstads-lärlingar i Stockholm var taget.

Bankdirektör Magnus Billing.

FÖRENINGEN TAR FORM

Som de flesta kommittéer tog också den här tiden på sig och det dröjde ett år innan man träffades hemma hos Magnus Billing. Sedan träffades man ett par gånger hemma hos medicindoktorn Olof Hult och den 10 januari 1927 på restaurang Ekegårdh, där stadgar diskuterades och förteckning uppgjordes över till Stockholm utvandrade forna lärlingar vid Halmstads läroverk. Efter det givande mötet kallade kommittén till ett konstituerande sammanträde på samma loka restaurang Ekegårdh, vars service och anrättningar tydligen fallit i smaken.

De kommitterade hade lyckats ragga upp ett drygt hundratal namn och bland dem många som satt sina spår både i historien och föreningen, till exempel Gustaf Berggren, Reinhold Wallberg, Alf Ahlberg, Yngve Lytkens, Fredrik Ström. Bland de mer anmärkningsvärda adresserna må nämnas Elis Hedström: "Bachi Vapen" på Järntorgsgatan i Gamla stan. Ja, kommittén hade sannerligen gjort ett bra arbete.

diagula band sants till baren med inskriptionen "Älskat och vördat skall Ditt minne vara".

Enligt sista paragrafen i detta aktstrycke beslöts att lär-ungeföreningen skulle ingå som ständigt medlem i Föreningen Gamla Halmstad.

Efter förhandlingarna intogs en "Halländsk kallsexa" till det facila priset av kronor 3:35. Drycker ej inkluderade.

Vid kaffet och avecen presenterade Gustaf Berg en bygdefilm med motiv från Halmstad och dess "omgifningar". Av handlingarna framgår icke om det var samma film som när det begav sig förra gången.

Lektor Billing höll ett hyllningsanförande för den nyvalda rektorns "Fader och familj" och framförde ett tack för att Hult åtagit sig att leda fortsättningskolan. Formuleringarna gav en antydning om att Olof Hult var son till läroverkets andre rektor Hans Ferdinand Hult.

Halmstrads lägre Lärdomsskola blev 1866 Högre allmänna Läroverk. I avvaktan på färdigställandet av det som vi kalla "Gamla Läroverket" som invigdes 1869 inhystes lärare och elever på Rådhusets övervåning. Lärdomsskolans siste rektor hette Lennart Åberg. Efter skolans upphöjelse utnämndes Zacharias Göransson till Läroverkets förste rektor. Redan vår terminen 1871 lämnade Göransson Halmstad för att tillträda en tjänst som lektor i Stockholm. Hans efterträdare blev H F Hult, pappa till Olof.

Hans Ferdinand kvarstod som rektor i 28 år och efterträddes 1899 av Erik Bökman och 1906 togs det nya läroverket i bruk. Vår gamla skolas historia har förtjänstfullt tecknats av samtidne EricHägge.

Professor Olof Hult.

er satte också sina spår utanför skolväggarna. Han verkade i staden, församlingen och skolan i nära 30 år. Och under den tiden hann han också komponera både barnvisor och operetter. Mest känd är han väl ändå för "En glad trall". Ett annat av hans verk var "Skolgossarnas flaggsång" med text av G.R. Peterson, redaktör på Hallandsposten. Måhända sjöngs den av Halmstadslärjungarna i Stockholm.

Felix efterträddes av Sven-Åke Welin, tacksam i åminnelse, och efter honom kom Hugo Norén och i sinom tid Sam Claesson. Sen var det slut.

NAMN OCH NYTT

Yngve Lyttkens, som var en av primörerna, invaldes i kollektivet redan 1928 som extralärare och nästa år avancerade han till adjunkt, det vill säga sekreterare med ansvar för protokollskrivningen. Enligt hans nuvarande efterträdare, Gustaf von Segebaden, som hjälpte mig med excerpterna, var Yngves protokoll svårlästa. Så fick han inte heller sköta sekreterarsysslan i mer än tre år. Sedan gick det ju bättre för advokaten och författaren Lyttkens och han fick namn som uppmann till "kulturbistoriskt hållna brottmålsmonografier".

Den första hette "Giftmorden i Silbodal" 1946. Bland andra verk av hans hand bör nämnas "Domen över Magdalenas Rudensköld" och "Yngsjömordet". Hans hustru Alice skrev hellre om kärlek, erotik och "längtans blå blommor".

Yngve Lyttkens hade nummer 52 i föreningen. Nummer ett var Lennart Berglöf. Det här med numreringen beredde protokollskrivarna en hel del bekymmer genom åren och upp hörde 1978, då med Karl-Axel Keier, officer, filmare och snabbtecknare som nummer 311.

Viktiga inslag under terminsavslutningarna var naturligtvis "lektionerna" samt den lekamliga spisen. Från 1930 har huvudrätten varit gås med tillbehör, i begynnelsen förstärkt med svartsoppa före och äppelkaka och vaniljsås efter

Senare tiders kaloriräknare har dock tummat på utformningen av meny, blott gåsen har bestått.

Oftast svarade lärjungarna själva för lektionerna. Skol- och barn- och ungdomsminnen blandades med lärjungarnas berättelser om skiftande öden och äventyr, företädesvis i främmande länder: Kina, Malacka, Sydamerika, Etiopien, Sudan, Japan, Mexiko, Centralamerika, Balkan. Stundom inträffade "lärarlösa lektioner" och då var det extra roligt får man förmoda.

Vid högtidliga tillfällen importerades prominenser från hemstaden.

Förste man från Halmstad var borgmästaren Georg Bismark himself, som höll lektion på temat "Halmstad förr och nu". För denna sin insats blev han kallad till examensvitne, en hedersstitel som i vanliga fall utdelades till ledamöter i kollegiet som avträtt. Året var 1934 och vid samma tenningsavslutning avsattes en grundplåt till stipendiefond vid den gamla skolan. Samtidigt avgick Olof Hult som rektor och ersattes av Lennart Berglöf.

Fredrik Ström, själv lärjunge i föreningen men inte så ofta närvarande, han hade ju häcken full, redovisade sina "ungdomsminnen från Halmstad med omnejd" 1941. Förmodligen var folket i Simlångsdalen med på ett hörn. Och samma år överlämnade föreningen en Gustaf Vasa-bibel i facsimil till Halmstads kyrka.

Året därpå överlämnades stipendiefonden till läroverket i Halmstad. Summan var 3 500 kronor och det var inte så dåligt 1942. Finns den måne kvar i det nya programmet?

Några år senare överlämnade föreningen till läroverket ett porträtt i olja av gamle rektorn Hult, vilket föreningen låtit framställa. Det framgår icke av handlingarna vem konstnären var och finns porträttet kvar och i så fall i vilken lokal?

Med all säkerhet var det ingen i Halmstadgruppen som svarat för konstverket. Stellan Mörner representerade däremot gruppen 1948 och talade om "Halmstadsskolan".

Tre år senare var det Ernst Wigforss tur. Han hade lämnat finansministerjobbet ett par år tidigare men satt kvar i första kammaren. Så nu hade han tid för både förening och "Minnen".

Ytterligare medel till gamla läroverket överlämnade föreningen 1953 under beteckningen "Lennart Berglöfs minnesfond", samtidigt gjorde Gunnar Dahmén sitt egentliga inträde i föreningen. Med den åran!

Summa är inträdde också Torkel Nordström i kollegiet som adjunkt. Han och Gunnar Dahmén bildade under en lång följd av år ett verkligt radarpar.

Teologie licentiaten Dahmén höll sitt jungfrutal följande år under rubriken: "Tio år i Londons Eastend". Gunnar Dahmén verkade där som sjömanspastor under "Blitzen" bland annat. Efter en kort sejour som domkyrkoadjunkt i Lund värvades han till Sveriges Radio där han verkade i 22 år och blev känd i alla stugor som "Radiopastorn". Viktigare var att han valdes till Rektor av halmstadslärjungarna 1961 och den sysslan skötte han med fast hand i 35 år.

Justitierådet Torkel satt inte lika länge i kollegiet men å andra sidan blev han ordförande i Högsta domstolen.

Läroverkets rektor Erik Hernqvist, hade efterträtt Erik Bokman som rektor 1920 och tjänstgjorde i 32 år. Nästan lika länge höll han i ordförandeklubben i stadsfullmäktige. Till Erik Hernqvists porträtt i olja lämnade föreningen ett bidrag 1959.

Några år senare kom prosten Knut Norborg upp och talade ur sina "Otryckta memoarer". Förrre landsantikvarien Erik

Gunnar Dahmén är Lärdoms- och Fortsättningskolans Ejorus sedan 1996. Han hade då innehaft rektorsämberet i 35 år

Salvén, han med dasslocket, kom upp och höll lektion om sitt arbete på den halländska kulturminnesvårdens område.

Ordföranden i Gamla Halmstad, Eric Hägge gästade föreläsningen 1966 och höll en "brevkurs om Halmstad ur Stockenbergs arkiv". Så nu hade halmstadslärjungarna anpassat undervisningen efter tidens krav.

Fotografen Stig Hartmans lektion 1976 kallades kort och gott "Halmstadiana".

Universitetskanslern Carl-Gustaf Andrén behövde inte resa så långt när han 1980 höll "kort undervisning på högsta nivå".

Ludvig Kollberg visiterade stockholmsfilialen 1984 och talade om "Nissalaxens historia". Olof Christiansson, journalist på Hallandsposten och sedan chef för Radio Halmstad efter Erik Frisk, kom och berättade om "Hallänningen i anekdoter", och Erik Salvéns efterföljare, Lennart Lundborg, talade om vår stad i arkeologisk belysning.

Majken Cullborg kom upp och gav en fin poetisk framställning som uppväckte alla halmstadslärjungars känslor och från Åkerlund och Rausing, Kulturen och Lund kom Eric Rasmusson och talade om kyrktuppar. Från trakten nära Heagård kom Viveca Bosson och presenterade Mjellby konstgård och särskilt fadern Erik Olson. Före lektorn i Halmstadslärjungarnas förening, Bengt Oom, reste upp för att hålla lektion under rubriken "Grå panter i Kina".

Mest publik av alla drog Carl Bildt, eller som vi halmstadsbor i förkingringen säger, "Calle", när han 1986 höll lektion i "säväl politik som historia och geografi med Halmstad som utgångspunkt". Femtiotju lärare och lärjungar bevisade lektionen.

KVINNOFRÅGAN

Som den uppmärksamme läsaren nog observerat har framställningen hittills varit helt maskulint färgad. Per Hugo Holst invaldes i kollegiet som adjunkt 1965 och han är still going

strong. I sitt första protokoll kunde han konstatera att "frågan om inskrivning av elever av det s k svaga könet" bordlades.

Det är uppenbart att föreningen Halmstadslärjungar i Stockholm hittills bestått av mulliga mansgrisar. Vad annars? Med samma resultat togs frågan upp vid terminsavslutningen 1970. Först 1976 beslöts om medlemskap även för kvinnliga elever. Första inbrytningen gjorde flickorna 1978, då Inga Melin, född Bernisson, valdes till censor och året därpå kom in i det allra heligaste och blev adjunkt i kollegiet. Inga M satt på den viktigaste positionen i femton år och innehar nu äretiteln "Fortsättningskolans Inspektör". Samma år förlänades Gunnar Dahmén hedersbetygelsen "Fortsättningskolans Eforus". Hedersvärda insatser båda två och för evigt inristade i denna illustra förenings historia.

Detta med kvinnligt inslag är värt en kommentar.

Genom riksdagsbeslut 1923 fick flickorna äntligen möjlighet att börja i gymnasium. Föregånget av en oändlig massadiskussioner och utredningar. I Halmstads Stadfullmäktige motionerade Karin Lundberg, Johan A Anderson och Otto Brodin om att Halmstads Läroverk skulle utnyttja den här möjligheten. Erik Hernqvist meddelade att ett femtontal flickor kunde beredas plats. Självklart skulle detta medföra vissa kostnader. Men det tog stadsfullmäktige. Det rörde sig inte heller om några avskräckande summor, 450 kronor per termin åskade rektorn.

Hösterterminen 1923 togs de femton första flickorna in på gymnasiet och sedan ökade antalet år för år för att i slutändan innebära en klar dominans. Enligt rapport från rektor Hernqvist hade flickorna redan från begynnelsen en gynnsam inverkan både på närvaro och studieresultat. Våren 1925 kröntes läroverkets första flickor för "lång och tröstlös möda".

Redan tidigare hade flickorna haft möjlighet av avlägga mogenhetsexamen vid läroverket som privatister. Våren 1894 fick Halmstads Högre Allmänna Läroverk sin första kvinnliga student och det var ingen mindre än mösshandla-

re Johansons dotter Klara, som med tiden blev en riks­känd författare och erkänd litteraturkritiker. Om sin examen och firandet har hon livfullt berättat i "Minnesbilder från Halmstad".

Vår gamla stad har inget överflöd på skildrare, men de som finns är av hög klass. Före Klara skrev halmstadslärjungen Fredrik Vetterlund och efter Klara kom Ingegerd Stadener. Vem läser dem i våra dagar? Kanske Lärjüngarna i Stockholm i samarbete med Föreningen Gamla Halmstad kan rädda dem från glömskan. Det är de värda.

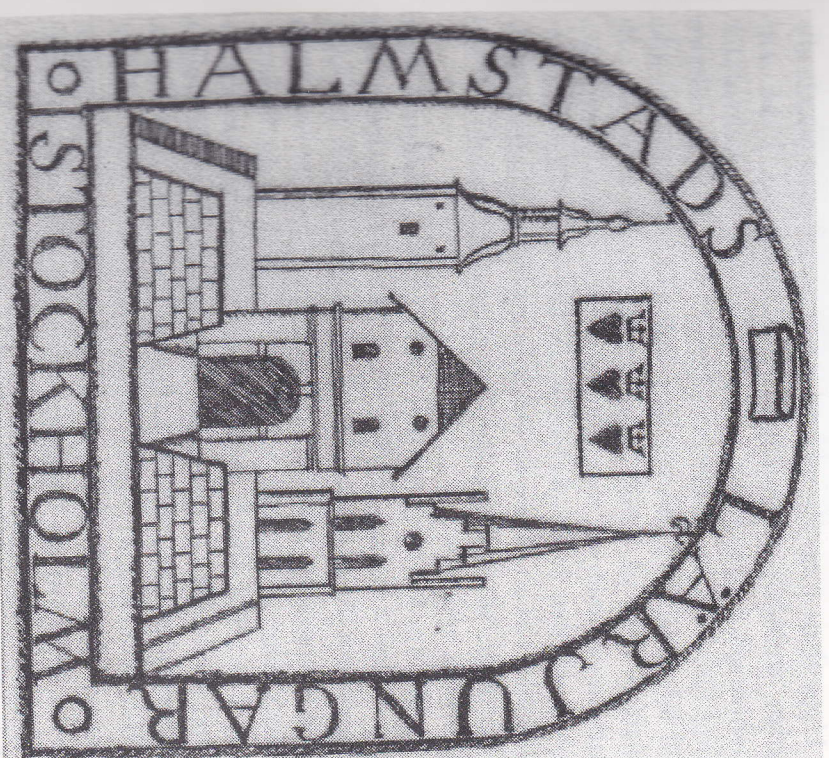
Nästa kull privatiserande flickor utexaminerades 1898 och de gick inte av för hackor de heller, till exempel Laura Petri, den intellektuella frälsningsofficeren, dotter till den legendariske läroverksadjunkten C M Petri. Ruth Tillman tog studenten samma år. Hon var dotter till en annan känd halmstadsfigur, lasaretsläkaren Gustaf Tillman, han med bryggan vid Västra stranden. För övrigt var Ruth Tillman syster till Curt, inspiratören till vår stockholmsförening.

Men nu är som sags allting jämställt också i Stockholm.

NÅGRA FIGURER

Vid Halmstadslärjungarnas 40-årsjubileum 1967 hölls en historik av mångåriga kollegiledamoten Helge Sjöfors. Delar av historiken refererades i Gamla Halmstads årsbok nästkommande år och det var tursamt för denna "historiska lek­tion" finns inte bevarad i föreningens arkiv. Helge Sjöfors kan med ledning av protokoll och närvarolistor säkert ståta med Stockholmsrekordet i närvaro och han kände väl sina pappenheimare.

Enligt honom var initiativtagaren Curt Tillman "till brädden fylld av ungdomligt överdåd och humor av den typ som genom åren odlats vid Halmstadsläroverket". Gustaf Berg, som tituleras stadgeförfattare, var en herre med "pondus, resning, elegans och spiritualitet". En tredje man i triumviratet bakom föreningen, Ernst Augustinsson "var en lidelsefull eldsjäl, sammanhållande och inspirerande".

Sigillet ritat av Hakon Ahlberg.

Fortsättningsskolans förste rektor Olof Hult var medicine doktor, docent i epidemiologi vid Karolinska Institutet, förste maritläkare, livmedicus och fick i sinom tid professors namn. Han var tydligen klippt och skuren till rektor och talade gärna och ofta för både "fortsättningsskolans och Martengåsens hållande i helgd". Därtill var han utmärkt vis­slare och rutinerad lutspelare.

Förste rektorn Hult efterträddes 1933 av Lennart Berglöf, generaldirektör och chef för Kammarkollegium. Lennart Berglöf höll enligt Sjöfors "fullt jämförbara tal med sälj­bis­kop Esaias Tegnér".

Uppenbart är att flertalet pionjärer var väl intrimnade alltsedan skoltiden och många var klasskamrater. I det sammanhanget förtjänar det nämnas att vid en terminsavslutning föredrogs en snapsvisa, skriven av den gamle rektorn vid läroverket i Halmstad, Erik Bökman och framförd lillejulafton 1918 på hotell Svea. Den är mycket spirituell och lättjungen, men en aning skabros. Med nästan hundraprocentig säkerhet är den förmedlad av lärjungen Curt Tillman. Lika säkert är att denne förmedlade ett lika användbart epos, författat av Albert Engström. "Låt glaset, låt glaset stå" var det tänkvärda omkvädet.

Stockholmsföreningens nestor var Fredrik Vetterlund. Han blev student i Halmstad 1884, fil dr i Lund 1900, docent och tf professor. Vetterlund ansåg sig förbigången och lämnade Lund förmodligen med bittert sinne. Han slog ner bopälarna i Stockholm och ägnade sig sedan helhjärtat åt sitt författarskap. I den Sjöförska framsällningen beskrivs han som drömmare, romantiker och idealist. Han var en trogen lärjunge i Fortsättningsskolan till sin bortgång 1960. Han var då 95 år. Historieberättaren själv, Helge Sjöfors var som tidigare nämnts "skolans" trognaste lärjunge, med från den egentliga starten 1927 till sin bortgång 1979. Lärjunge alltså i 52 år och nästan alltid närvarande.

Jag vill sluta den här exposén med en vers ur Fredrik Vetterlunds dikt "Studentjubileum" som skrevs 1934. Den ingår i samlingsvolymen "Gyllene söndag" utgiven på Bonniers 1944:

Vi sutto, du och jag, vid det festliga bordet,
där vi för femtio år sedan suttit en gång.
Nu var det bara vi – men kvällen lång
stod Minnets lustiga jänta bredvid och förde ordet
om pojkar och skolhyss och läxlärningstvång
och ynglingavänner och våkväll och sång.

Bertil Delin

Uppenbart är att flertalet pionjärer var väl intrimmade alltsedan skoltiden och många var klasskamrater. I det sammanhanget förtjänar det nämnas att vid en terminsavslutning föredrogs en snapsvisa, skriven av den gamle rektorn vid läroverket i Halmstad, Erik Bökman och framförd lilejulafton 1918 på hotell Svea. Den är mycket spirituell och lättjungen, men en aning skabros. Med nästan hundraprocentig säkerhet är den förmedlad av lärjungen Curt Tillman. Lika säkert är att denne förmedlade ett lika användbart epos, författat av Albert Engström. "Låt glaset, låt glaset stå" var det tänkvärda omkvädet.

Stockholmsföreningens nestor var Fredrik Vetterlund. Han blev student i Halmstad 1884, fil dr i Lund 1900, docent och tf professor. Vetterlund ansåg sig förbigången och lämnade Lund förmodligen med bitert sinne. Han slog ner bopälarna i Stockholm och ägnade sig sedan helhjärtat åt sitt författarskap. I den Sjöförska framställningen beskrivs han som drömmare, romantiker och idealist. Han var en trogen lärjunge i Fortsättningsskolan till sin bortgång 1960. Han var då 95 år. Historieberättaren själv, Helge Sjöfors var som tidigare nämnts "skolans" trognaste lärjunge, med från den egentliga starten 1927 till sin bortgång 1979. Lärjunge alltså i 52 år och nästan alltid närvarande.

Jag vill sluta den här exposén med en vers ur Fredrik Vetterlunds dikt "Studentjubileum" som skrevs 1934. Den ingår i samlingsvolymen "Gyllene söndag" utgiven på Bonniers 1944:

Vi sutto, du och jag, vid det festliga bordet,
där vi för femtio år sedan suttit en gång.

Nu var det bara vi – men kvällen lång
stod Minnets lustiga jänta bredvid och förde ordet
om polkär och skolhyss och läxläsningstrång
och ynglingavänner och våkväll och sång.

Bertil Delin